

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Příběh-světcí a světice

Story- saint and saint

Terezie Štěrbová

Vedoucí práce: doc.akad.mal. Jiří Kornatovský

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání

2015

1. ÚVOD

„Jednou vystoupil František se svými bratry na jednu vysokou horu. - Paní chudoba na ně tam na hoře už dlouho čekala. Měla velkou radost, když František s bratry konečně přišel. Objala každého bratra a pojedla s nimi. Rozmlouvali spolu o Bohu a o světě, a když s jídlem skončili, slíbili si vzájemně věrnost navěky. Paní chudoba však chtěla přesně vědět jedno: “Kde bydlíte?” ptala se, „kde je váš klášter?“ Bratři však ani nevěděli, co je opravdový klášter... Ukázali však rozmáchlým gestem na celý svět a řekli: „Toto je náš klášter, Paní“.“ (Podle SC 14,63,64)

Ve své bakalářské práci se snažím ve stručnosti objasnit význam světců a světic v kontextu a chápání v rámci historického, náboženského, sociálního a zároveň tento obsah a příběh interpretovat skrze posvátná místa, zasvěcená vybraným světcům v krajině mého domova, tedy v Beskydských horách.

Zabývám se profánním, ale především posvátným místem v krajině. Krajina v mé práci může vyvolávat představu, že jde o ekologický námět, zabývající se popisem přírody a krajiny jako přírodního rámce pro člověka. Avšak důvod, proč se krajina stala podstatnou částí mé práce je ryze duchovního charakteru. Krajina byla člověkem odpradáвна kultivována, osidlována, ale také ničena. Kultivaci krajiny také chápu, posvěcování půdy a určitých míst vybraných skupinou lidí se společným náboženským motivem. Lidé vždy potřebovali žít s pocitem, že na ně „někdo“ nebo „něco“ vyššího dohlíží a dává neustálý pozor. Bezesporu je to v křesťanském světě sám Bůh, Hospodin a jak se také říká, Stvořitel.

A i když byl pro ně Bůh přítomen všude, od jejich srdcí až po rozlehlá moře, měli lidé potřebu zasvěcovat místa svatým, kteří jim byli mnohem blíží, byli reálnější, byli také lidmi jako oni, kteří však svým příkladným, legendárním a útrpným životem dosáhli cílové cesty k Bohu a nyní se mohou za své „bratry a sestry“ v nebi přimlouvat.

Nejsem křesťan, ale v něco věřit toužím. Náboženství také vždy bylo oblastí, která mne nesmírně zajímala, proto jsem před pár lety navštěvovala seminář „Židovsko-křesťanské kořeny evropské civilizace“. Poznámky z těchto poutavých přednášek jsem z velké části uplatnila v mé práci.

Pokud přemýšlím nad vírou v Boha, uvědomuji si, že má rodina o několik generací zpět věřící byla. Jedna část rodiny z oblasti Beskyd z polského pohraničí byla evangelického vyznání. Naopak část rodiny ze Slovenska, z řeckokatolické církve. Proto v sobě mám nějak hluboko skrytou úctu k víře, ke křesťanským tradicím a zvyklostem. Kostely, kostelíky, malé dřevěné kapličky nebo kříže se studánkou ukryté v lesích, kde jsme s rodinou pravidelně trávili volný čas, mne doposud neskutečně fascinují. A tato víra, zvyky, tradice a typické sakrální objekty jsou už od mého útlého dětství spojeny s mou rodnou krajinou Beskyd, „mým posvátným klášteřem“.

Krajina se stala nejen objektem ke zkoumání a zamyšlení, ale především prostředkem mého vlastního výtvarného vyjádření příběhů svatých v obraze, v tomto případě celému oltáři. Skrze vybraná posvátná místa v krajině Beskyd, na kterých jsou dominantou chrámy zasvěcené vybraným světcům (Panně Marii a svatému Josefovi), jsem se pokusila ztvárnit hloubku, podstatu, práh dvou světů a úlohu světců pro společnost v rámci sociálně-náboženského kontextu.

Práh dvou světů, který vnímám v samotné krajině, ale také v

sakrálních objektech v ní, se pokouším prezentovat na třech výtvarných umělcích a jejich metafyzických dílech, které po stránce technické, ale především té obsahové, silně ovlivnili můj závěrečný „Beskydský triptych“.

Cílem mé práce je uchopit téma a příběh světců a světic. Z části jej přednést v klasickém informačním kontextu, ale především se pokusit toto téma interpretovat subjektivním a atypickým přístupem, v němž nebudu zacházet do zbytečných a zavádějících anachronismů. Přece jen je předmětem mé bakalářské práce příběh.

2.SVĚTCI A SVĚTICE

Od dávných dob církve hráli světci klíčovou úlohu prostředníků mezi Bohem a lidmi, ochránců, patronů, vzorů, a dokonce i původců zázračných uzdravení. Někteří světci mají své pevné místo v lidové kultuře Západu a mnoho dalších bylo velmi dlouho velkým zdrojem inspirace mnoha umělců.

Předtím než se dostanu k jednotlivým vybraným světcům, jejich příběhům a zobrazování, pokusím se stručně vymezit význam a původ světců, význam patronátu, kanonizaci a důležitost světců v lidové zbožnosti.

2.1 SVATÍ V RÁMCI STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA

Ve Starém zákoně je za svatého považován sám Hospodin. On je svatý a jeho skutky, činy a slova jsou svaté. Jak praví sám svému lidu: „*Já jsem Hospodin, kterýž jsem vás vyvedl z země Egyptské , abych vám byl za Boha. Protož svatí buďte, nebo já jsem svatý.*“ (Lv 11, 45) Naopak obrat nastal v křesťanském Novém zákoně, kde se starozákonní svatost prohlubuje. Zásadní změnou je samozřejmě ukřižování Ježíše Krista, které se stalo základním prvkem celé křesťanské víry. Za všechen lid žijící ve hříchu, který započal u Adama a Evy, obětoval se Kristus a v něm přítomný sám Bůh, jeho otec. Tím, že byl Kristus třetího dne vzkříšen, se podle Nového zákona objevili nevěřící a věřící. Ti, kteří uvěřili a díky své víře zasvětili svůj život Bohu, stali se tak svatými. Z tohoto hlediska tudíž v novozákonním pojetí svatost znamená život v milosti právě skrze oběť syna božího.

2.1.1 PŮVOD SVĚTCŮ A POJEM SVĚTEC

V transformaci obřadních tradic předkřesťanského období v rámci světců sehrál významnou roli kult antických hérojů. Smysl uctívání svatých nabývá na větší síle v jednom z temných období, kdy byli křesťané systematicky pronásledováni a vyhlazováni římskými císaři. Nejagresivněji však císařem Valeriánem od roku 257 n.l.. Tento strašlivý počín, pronásledovat první křesťany, zcela logicky vyzdvihlo v křesťanském společenství lidskou ctnost a odhodlání obětovat se pro svou víru v rámci mučednické smrti a přidat se tímto k odkazu Krista, „*Každý, kdo se ke mně přizná před lidmi, k tomu se i já přiznám před svým Otcem v nebi...*“ (Mt 10, 32).

Spontánně se tak objevili první světci a světice, neboli prvomučedníci. Později se šířící se křesťanskou vírou získali právo na svatořečení pověření církevní hodnostáři, kteří měli za úkol procházet pověsti, legendy, zázračné činy a zkoumat pravost ostatků, aby tak mohli světce prohlásit za svatého a zapsat jej na listinu svatých. Nicméně tento proces se stal velmi frekventovaným, a aby se předešlo ztrátě jedinečnosti a významu, přesunulo se právo kanonizace na nejvyššího z církevních představitelů, tedy papeže.

Samotné slovo světec pochází z latinského slova „sanctus“ (řecky „hagios“) čili posvěcený. Světci a Světice tak skrze své posvěcení hráli důležitou roli prostředníků mezi obyčejnými lidmi a samotným Bohem. Byli nejen prostředníky, ale i patrony, zázračnými léčiteli i životními vzory. Mnoho světců si našlo pevné místo v lidové kultuře křesťanského světa. Stali se, tak stálými společníky, kteří byli hojně uctíváni a zobrazováni.

2.2 KANONIZACE SVĚTCŮ

Kanonizace je slavnostní akt, jímž papež přijímá kandidáta mezi světce. Svatost byla, a dodnes je, prohlašována v procesu kanonizace. V rámci kanonizace, či také svatořečení, je tedy označení za svatého posledním formálním stupněm. Jde o přesně vymezený formální postup, během něhož jsou zkoumány zásluhy a zázraky. Pokud kandidát na „svatou osobu“ projde tímto procesem, může být oficiálně takto představen církví. Je mu vyhrazen jeho vlastní den v roce a je možné jej světit liturgicky. Takovému kanonizovanému světci pak právoplatně náleží různá zasvěcení kostelů, bazilik a dalších míst, kde jej mohou věřící lidé prosit o svou spásu a jiné žádosti, jako přímluvce či „spojníka“ mezi nimi a Bohem. (Ravik, 2002)

2.3 LEGENDA A PŘÍBĚH SVĚTCŮ

Pro mou bakalářskou práci je podstatný příběh a samozřejmě legenda, jakožto epický literární žánr, který pojednává o životě, smrti, umučení a zázracích určitého světce. V legendách o svatých se objevují zázraky, které Bůh prostřednictvím svých „vyvolených“ vykonával, aby tak přesvědčil lidstvo o správnosti víry v něj „Jediného“.

Samotné slovo legenda pochází z latiny a znamená „to, co má být řečeno“. Z původního významu, kdy legenda byla součástí liturgického čtení, se legenda proměnila ve význam jiný – čtení příběhu určitého světce. Je však nutné, abychom s tímto pramenem zacházeli v kontextu historicko-společenském a jako s „historickým pramenem“, velmi opatrně a s lehkou nadsázkou.

2.4 SVĚTEC PATRONEM

Svatý, neboli světec je považován za patrona ve chvíli, kdy je mu prisuzována, či přidělena ochrana nad jednotlivými osobami, činnostmi, některými povoláními, nebo například ochrana nad územím. Tuto ochranou moc patronů často představuje nějaký ikonograficky symbolický předmět. Tento předmět je pro daného světce typický a zastupuje jej. (Ravik, 2006)

Své patrony mají jednotliví lidé, města, vesnice, místa v krajině, řemesla, povolání, ale také i země. Pojmenování například místa nebo sakrální stavby jménem svatého znamená jednu z možností prosby lidí na ochranu a přímluvu u Boha.

2.4.1 PATROCINIUM

Pojmenování, či patrocinium určitých míst se odvíjí od zasvěcení sakrálních staveb. Patrocinia a výběr světců se samozřejmě liší dle oblastí, mentality náboženského společenství, ideových proudů, působení poutních středisek, duchovních center a samotné úcty ke světcům. (Ravik, 2002)

2.5 LIDOVÁ ZBOŽNOST A KULT SVATÝCH U NÁS

Venkovské prostředí Čech, Moravy a také Slovenska vždy spíše inklinovalo k subjektivní křesťanské víře. K této lidové, či folklorní tradici uctívání svatých lze přistupovat z mnoha aspektů. A to teologického, religionistického a etnograficko-folkloristického. Důležitost je prisuzována hlavně těm, jež vzorným způsobem veřejně šířili prvotní stav Božího bytí a Jeho všudypřítomnou a nezpochybnitelnou lásku.

Světcí sloužili pro vesnické obyvatele jinak, než by si katolická církev představovala. Nebyli pro ně komplexním životopisným

vzorem, kterého by se měli striktně držet. Naopak byla jejich lidová zbožnost postavena na mnohem přirozenějších, lidských a velmi subjektivních hodnotách, které v sobě stále uchovávaly fragmenty víry předkřesťanské doby.

S tímto lidovým přístupem se mnoho dogmaticky věřících určitě neztotožňovalo, ale nepochybně vzniklo v rámci církve něco velmi sociálně a kulturně osobitého a upřímného, což by bylo nesmyslné ničit. Tento zvláštní přístup označil Mircea Eliade jako specifický typ náboženství. (Tarclová, 1995)

Hlavním znakem této specifické lidové zbožnosti je její „senzualismus“, skutečné nedoktrinizované smyslové prožívání víry, které se neobejde bez představivosti, obrazů a pocitů. Pomocí těchto aspektů si náboženská zkušenost zpřístupňuje božská tajemství a pravdy, skrze viditelné a hmatatelné. *„Dosiahnutie spásy nie je možné bez sprostredkovania viditeľných znakov, vonkajších predmetov alebo osôb a činností.* (Tarclová, 1995, S.16) Zde má kořeny používání „devocionálií“ v náboženském životě. Devocionálie, drobné církevní předměty-“svátostky“, jako jsou křížky, sošky, medailonky, či typické růžence sloužily nejen k povznesení zbožnosti věřících, ale především v sobě mají počátek uctívání svatých, především patronů, kteří skrze tyto předměty působili svou ochrannou silou a mocí. (Tarclová, 1995)

2.6 UMĚNÍ JAKO PROPAGACE VÍRY

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem,“ (Gn, 1,27)

Odedávna lidé v něco věřili, něco nebo někoho uctívali a zobrazovali. Už od dob mladého paleolitu lidé vyznávali nějaké náboženství a uctívali nejrůznější božstva, která malovali i vyřezávali podle vlastních představ.

V umění tedy vždy šlo o nějaký sociální kontext, či společensky podmíněné asociace, které se v lidech „probouzí“,

když umění působí na jejich mysl. (Williams, 2007) A právě v západním světě tímto sociálním kontextem bylo náboženství, tedy křesťanství. Jednotlivé zobrazované symboly právě v západním křesťanském myšlení představují společensky zakořeněné a podmíněné asociace, spojené především s vtělením Boha do člověka, tedy s příchodem Ježíše Krista.

Ježíš Kristus se stal fenoménem. Přinášel všem lidem lásku, porozumění a mír. Avšak nebyl to mír tohoto světa, ale mír, který přes něj bezpodmínečně proudil od Stvořitele. Zázrakem, kdy Ježíš Kristus vstal z mrtvých a vstoupil na nebesa, započala nová éra a zakořenění křesťanských idejí do evropské kulturní tradice, jejíž součástí je právě křesťanské umění. Troufám si říci, že kdyby nebylo umění, křesťanství by se nestalo tak rozšířeným a bohatým náboženstvím. Právě nejrozumnější umělecké formy se staly důležitým prostředkem a nástrojem k propagaci víry církví. Svatý Řehoř Veliký, žijící v 6. století n.l., byl označován za „papeže velkého srdce“, pokládal právě výtvarné umění a umění všeobecně za velmi důležitou pomůcku ve vzdělávání negramotných, kteří si nemohli přečíst Písmo svaté. (de Borchgrave, 2002)

Umění jako skvělý prostředek k propagaci také oceňoval uznávaný německý římskokatolický kněz a emeritní kolínský arcibiskup Joachim kardinál Meisner, který se vyjadřuje o neodlučitelnosti víry a umění tak, že *„umění je první dcerou či první sestrou náboženství“*.

Podobně o tomto vztahu víry, náboženství a umění přemýšlí německý filosof a katolický teolog Romano Guardini: *„Mohli bychom říci, že v textu vyznání víry chybí jeden článek. Ten by měl znít: Věřím v člověka, který je stvořen podle obrazu Krista; Krista, který je přes všechno ve mně a ve mně přes všechno zraje. Kdo věří v Boha, věří v člověka a tím v kulturu, kterou člověk může vytvářet díky své nepomíjivé síle.“*

2.7 PŘÍBĚH PANNY MARIE

Jakožto Ježíšova matka je Maria nejmocnější přímlyvkyní ze všech světců a jakožto nejvyšší symbol mateřství je vzývána v každé tísní. Podrobnějších údajů a informací je velice těžké se dopátrat. Na rozdíl od Mariina snoubence sv. Josefa, který dle evangelia pocházel z rodu Davidova, je její původ nejasný. Avšak podle nedoložené tradice byla dcerou sv. Jáchyma a sv. Anny. Dozvídáme se o ní především z evangelijních vyprávění o Kristově dětství u Matouše a také Lukáše.

Dle Lukášova evangelia (Lk 1,26), žila Panna Maria v galilejském městě Nazaret, kde se jí po zasnoubení s Josefem zjevil anděl Páně, archanděl Gabriel a zvěstoval jí, že „*počala z Ducha svatého*“ (viz. *Zvěstování Panně Marii*).

Obrázek 1 : „Zvěstování Panně Marii“, Leonardo da Vinci

V Lukášově evangeliu (Lk 1,28) je též zmínka o těhotné Marii, která v tomto požehnaném stavu navštívila svou také těhotnou sestřenicí Alžbětu, která ji pozdravila jako „*matku svého Pána*“ a označila ji jako „*Požehnanou mezi ženami*“ (viz. *Navštívení Panny Marie*)

Obrázek 2: „Navštívení Panny Marie“, Mistr Litoměřického oltáře

Po Kristově narození celá rodina utíká do Egypta před králem Herodem a opět se navrácí zpět do Nazaretu, což je popsáno v evangeliu sv. Matouše. (Royt, 2006)

Jako žena ve všem poslouchá a následuje svého manžela Josefa. Nesvádí jej k hříchu jako Eva Adama. Právě naopak. Je oddaná a pokorná. Později se stává svědkem Kristovy disputace v chrámu s učiteli, jeho zázračných činů, jeho utrpení při nemilosrdném umírání na kříži a následného zázraku, když vstane z mrtvých a zjevuje se svým učencům.

V líčení Kristova veřejného života je Panna Maria nevýraznou postavou. V Novém zákoně se o ní tedy objevuje jen pár základních zmínek, o jejích posledních letech a o tom, jak nebo dokonce kdy zemřela, není známo nic.

Všechny události, které ji převyšují v jejím chápání, přijímá, „uchovává je v srdci“, nebouří se proti nim, nesnaží se prosadit svůj názor a svoji vůli. Je vzorem poslušné ženy vzhledem k Bohu

a jeho vůli. Panna Maria je vzorem dokonalosti člověka a především ženy jako takové. (Židovsko-křesťanské kořeny evropské civilizace, poznámky, 2014)

2.7.1 PANNA MARIA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Matka Páně, Panna Maria, byla vždy spatřována jako nejbližší prostředník Boha na zemi, tudíž není divu, že v průběhu dvoutisícileté historie byla nevyčerpatelnou inspirací nejen pro teology a prostý věřící lid, ale především pro umělce. Samotný mariánský kult, který funguje jak v církvi katolické, tak i v církvích ortodoxních, potvrzuje, že Panna Maria byla a je jedním z hlavních pilířů křesťanství vůbec. Úcta k Panně Marii je dokonce tak velká, že existuje rozvinutý obor zvaný „mariologie“, který zkoumá veškeré její formy a aspekty.

Tradiční výtvarné umění nám velmi rozmanitě vykresluje a popisuje mnoho událostí z jejího života. Bohužel evangelia, která jsou jedním ze zdrojů, nezaznamenávají nic o událostech Mariina života před Zvěstováním a také o její smrti. Existují však tzv. Protoevangelia, která jsou součástí novozákonních apokryfů, jež popisují řadu událostí z Mariina života. I přes to, že tyto apokryfy někteří církevní autoři z teologického hlediska neuznávali, tak po celá staletí silně ovlivnily Mariinu ikonografii. (Royt, 2006)

2.7.1.1 IKONOGRAFIE PANNY MARIE

Obrázek 3: „Bohorodička“ z hory Sinaj

V křesťanské ikonografii zaujímá Panna Marie dominantní postavení. Bohaté a různorodé způsoby jejího zobrazování vycházejí hlavně ze zmíněných apokryfických textů, které byly shromážděny ve Zlaté legendě, v epickém díle Písně Písní, modlitbě Svatého růžence a litanii k Panně Marii. Vypráví se, že první či nejstarší obraz Panny Marie namaloval jeden z evangelistů, sv. Lukáš, její současník. Dnes jsou za kopii toho obrazu považovány starobylé ikony, které ztvárňují Pannu Marii jako Bohorodičku (*Santa Dei Genitrix*) a pocházejí z kláštera svaté Kateřiny na hoře Sinaj. Toto krásné zobrazení trůnící Panny Marie s dítětem v náručí se dostalo na západ někdy kolem 7. století. Toto dílo bylo inspirováno byzantským uměním, ve kterém byl mariánský kult o poznání více uctíván, než tomu bylo v západních

zemích. Proto mnoho východních zemí, kde se šířilo křesťanství přímo z Byzantské říše, mělo velké množství ikon oslavující Matku Boží. Tento mariánský kult se do západních zemí výrazně rozšířil v 13. století, po křížových výpravách. Podle jedné legendy za tímto rozšířením mariánského kultu stojí plášť, patřící Panně Marii, který křižáci přivezli do Francie. A z Francie se postupně mariánský kult rozšířil do německých zemí a dál. (Tarcalová, 1995)

2.8 PŘÍBĚH SVATÉHO JOSEFA Z NAZARETU

Josef byl zvolen hlavou Svaté rodiny. Toto jeho poslání má význam nejen pozemský, jakožto vzor manžela a otce, ale také význam nadpozemský, ve kterém můžeme Josefa spatřovat jako nebeského strážce, patrona. V časech dobrých i těžkých stál vedle Marie a byl jí velkou oporou, proto mu oprávněně náleží stejně velká úcta a pozornost, jako Panně Marii, která je sice svrchovanou královnou, zůstávající však i přesto symbolem pokory a lásky k Bohu. Nicméně Josef, jakožto vzor spravedlivého a oddaného muže, zůstává upozaděm, aby vynikli ti, kterým to více přísluší. (Židovsko-křesťanské kořeny evropské civilizace, poznámky, 2014)

Josef se narodil v Betlémě. V prvních kapitolách Matoušova a Lukášova evangelia se dozvídáme, že byl z rodu židovského krále Davida, byl spravedlivým mužem a živil se prostým řemeslem tesaře. (Ravík, 2002)

S Marií se zasnoubil v době Zvěstování. „*Maria byla zasnoubena Josefovi, ale dříve než se sešli, shledalo se, že počala z Ducha svatého. Její muž Josef byl spravedlivý a nechtěl ji vystavit hanbě; proto se rozhodl propustit ji potají. Ale když pojal ten úmysl, hle anděl Páně se mu zjevil ve snu a řekl: „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku; neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš; neboť on vysvobodí svůj lid z jeho hříchů. To všechno se*

stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka: Hle, panna počne.'“(Mt 1,18-23)

Později Bůh poslal anděla, aby Josefa uklidnil a připravil na životní poslání vedle Panny Marie a Krista. Vzal tedy Marii zpět k sobě, čímž automaticky zákonně uznal její dítě za své, ale také se stal skutečným otcem s veškerou zodpovědností s touto životní rolí spojenou. K tomuto kroku jej v podstatě přiměl sám Bůh, skrze poselství dát jméno dítěti, které Josefovi sdělil anděl a učinil jej tak více než pouhým pěstounem.

Z Markova evangelia vyplývá, že se Kristus vyučil v Josefově řemesle a v době jeho veřejného vystoupení již Josef nežil. „*Což to není ten tesař, syn Mariin a bratr*“ (Mk 6, 3) Josef nejspíš zemřel v době, kdy už byl Ježíš dospělým mužem, a pravděpodobně měl tu čest umřít v blízkosti Spasitele, obklopen boží láskou a milostí. Proto také bývá sv. Josef uctíván jako patron dobré smrti a tato jedinečná úloha mu také zajistila úctyhodné místo v církvi.

Obrázek 4 : „Josef s Ježíškem“, G. Reni

2.8.1 SVATÝ JOSEF VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Na rozdíl od Panny Marie, nemá svatý Josef takové významné a rozsáhlé místo na výslunní výtvarného umění. Vždy jej můžeme vidět ve společnosti jak Panny Marie, Ježíše Krista nebo ve společnosti apoštolů.

Zpočátku býval sv. Josef nejčastěji zobrazován jako stařec s dlouhým bílým plnovousem (obrázek), býval totiž ztotožňován se starozákonním praotcem Abrahámem. K zobrazování Josefa jako starce přispělo i apokryfní vyprávění, podle něhož se Kristův pěstoun oženil s mladičkou Marií jako třiadvadesátiletý vdovec.

Od 16. století se začal sv. Josef zpodobňovat ve výtvarném umění jako ochránce Matky Boží a zázračného dítěte a podobu starce vystřídala postava silného zralého muže. O vánočních svátcích se sv. Josef drží v pozadí a jen dohlíží na triumf Marie a Ježíška. Ve scéně Narození bývá zobrazován po boku Marie jako věrný, moudrý a oddaný přítel a ochránce matky a dítěte. Je jednou z nejlidštějších postav jeslíček. Ve východní církvi nemá Josef vlastní svátek a je oslavován společně s Pannou Marií.

Obrázek 5: „Narození Krista“, Mistr Litoměřického oltáře

3. PŘÍBĚH POSVÁTNÉ KRAJINY

Náš vztah ke krajině úzce souvisí s naším primárním vztahem k přírodě. Samotný přístup ke krajině pak prožíváme skrze naši skrytou přirozenost. „*Žijeme krajinou, přizpůsobujeme se jí, ale také ona žije námi, je poznamenána námi.*“ (Květ,J,1959,S.10) Krajina tedy není jen dědictvím fyzickým, ale z velké části dědictvím duchovním.

Čím je pro nás podstatná krajina? Co pro nás znamená? Je to jen prostor pro naši existenci bez hlubšího smyslu nebo je v nás primárně zakódovaný vztah k ní už od prvního okamžiku, kdy jsme se narodili? Odráží se v ní odkaz našich předků? To, co vytvořili, jak přírodu a krajinu, kterou obývali, vnímali a jakým způsobem ji uctívali? Napadají mne tyto i mnohé další otázky, když se zamýšlím nad vztahem naší postmoderní společnosti ke krajině, ve které žijeme.

I přesto, že se v dnešní hektické, přetechnizované a i trochu odosobněné době stále více lidí odvrací od tradičních a duchovních hodnot, jsou zde pořád tací, kteří si nadále uvědomují význam symbiózy s přírodou. S přírodou a její rozmanitou scénérií, která v sobě uchovává kouzla a tajemství. Je v ní něco magického a těžko definovatelného, co nás přesahuje. Možná je to pocit a podvědomě uložená minulost sahající do nepaměti, kterou má krajina ve své půdě skrytou.

3.1 PAMĚŤ A KRAJINA

Krajina je dle Václava Cílka „přírodním a kulturním fenoménem“, jejíž jednotlivé části jsou významným nositelem paměti a citových nábojů, proto je dnes nejen důležité starat se o ekologickou stabilitu země, ale také o její tzv. „paměťovou strukturu“, která je ovlivňována jak přírodními podmínkami, tak i

zásahy samotného člověka. Václav Cílek ve své knize *Krajiny vnitřní a vnější* dále odkazuje v rámci tohoto tématu na známého historika Simona Shama a jeho velmi populární knihu *Krajina a paměť*, v níž S. Shama zkoumá vztah člověka ke krajině napříč prostorem a časem a také zjišťuje, jak samotná krajina ovlivnila naši kulturu a představivost.

Od racionálně chápané krajiny se nyní ocitáme ve fázi, která je orientovaná na krajinu „ekologickou, harmonizující a mytickou.“ Někteří lidé proto nyní nachází útěchu a duchovní poselství v určitých částech krajiny-v památných stromech, kamenech, drobných sakrálních i profánních objektech a stavbách „citlivě“ zasazených do krajiny. A „*Právě jimi velmi často začíná citová vazba ke krajině domova.*“ (Cílek, 2005, S. 48)

3.2 DUCHOVNÍ A POSVÁTNÉ V KRAJINĚ

„Každý svět je dílem bohů, neboť byl buďto přímo stvořen bohy, nebo posvěcen, a tedy „kosmizován“ lidmi skrze rituální reaktualizaci paradigmatického aktu stvoření.“

(Eliade, 2006, S. 46)

Každý jedinec v něco věří. Někdo věří ve svou a přírodní podstatu skrze jednoho Boha, někdo v rámci vícero bohů, někdo čistě vnímá nadpřirozeno v přirozené podobě pro samotnou krajinu. Tato touha zachovávat cosi nadpozemského, racionálně těžko vysvětlitelného přetrvává v lidstvu od nepaměti. Je tento vztah k duchovní sféře stále stejný, nebo se v dnešním světě přetransformoval nebo vymizel úplně? Dříve lidé jistě tolik nepochybovali o svém nadpřirozeném stvoření a existenci, brali to jako „nezaměnitelné faktum“, měli blíže k duchovnu. A dnes? V mnohém se rozcházíme, jsme převážně individualisté a racionálně

smýšlející, dle některých novověkých filosofů tzv. „*animal ratione*“ čili rozumní živočichové. (Tarclová, 1995)

V rámci otázky svátosti a „jakési“ duše krajiny dnes přistupujeme k tomuto pohledu nejčastěji skrze estetický vjem. Vytrácí se však duchovnost z přírody úplně? Má mít člověk pocit, že si něco dluží, že o něco přichází? Myslím, že ne úplně.

„*Vnímáme přes sebe, máme vnitřní pocity, ale některé věci jdou z venku, přicházejí odjinud, byť skrze nás.*“ (Cílek, 2005, S. 120) A právě proto některá místa v nás mohou vzbuzovat pocit posvátna, „*jsme také to, kde žijeme, existuje souvislost mezi naším vnitřním světem a okolní krajinou.*“ (Cílek, 2007, S.8) Tato místa se z velké části váží na významné části krajiny, jako jsou např. památné stromy, vztyčené kameny, či drobné sakrální stavby posvěcující krajinu.

„*Projev posvátna ontologicky zakládá svět.*“ (Eliade, 2006, S. 18) A proto i pro nenáboženského či nevěřícího člověka tato místa musí mít jistou jedinečnost, pocit posvátnosti, jakéhosi „soukromého universa“, které ozvláštňuje jinak monotónní existenci.

Podle antropologů patří vytvoření si optického a duchovního teritoria v krajině k důležité součásti duchovního rozvoje jedince. Člověk si tak krajinu polidšťuje a zároveň dokresluje pomocí nejrůznějších příběhů, pověstí a posvěcování.

Co však dnes považujeme za posvátné? Co vůbec znamená pojem „posvátno“? Rumunský historik a filosof Mircea Eliade popisuje posvátné jako opak od profánního, tedy světského. Aby se pojmenoval tento „akt, jímž se posvátno projevuje“, přenesl jej do termínu tzv. „hierofanie“, který už v podstatě dále nevysvětluje a neupřesňuje, „*neříká nic víc, než co obsahuje jeho etymologie, totiž že se nám ukazuje cosi posvátného.*“ (Eliade, 2006, S.12) A „*jak člověk odkrýval posvátnost života, dával se postupně strhávat svým vlastním objevem: oddal se vitálním hierofaniím a vzdálil se od*

posvátnosti, která transcendovala jeho bezprostřední a každodenní potřeby.“ (Eliade, 2006, S.85)

3.2.1 POSVÁTNOST KRAJINY PŘEDKŘESŤANSKÉ DOBY

Rozdíly v přístupu a účtě krajiny před příchodem křesťanství jsou zcela rozdílné a zásadní. Zprvu byla krajina posvátná a uctívána komplexně jako Matka země, jako samotné dílo přírody. Její duši lidé chápali jako posvátný pocit z jejího celku, který se postupem času zredukoval jen do symbolických částí, povětšinou zhotovených člověkem. (Květ, R., 2003)

Už v předkřesťanské době se nacházelo mnoho objektů zvýrazňujících významná a posvátná místa. Jednalo se především o dominantní dlouhověkové stromy, mohutné kameny nebo dřevěné sloupy umístěné podél cest, které byly později doplněny či nahrazeny křesťanskými symboly (osamocenými kříži, ukřižovaným Ježíšem Kristem, sochami svatých). Díky tomuto procesu nejspíše vznikly první drobné a dominantní objekty podporující křesťanskou ideologii. (Květ, R., 2003) Po období silných pro-křesťanských změn pak přichází opětovná integrace předkřesťanského dědictví sahajícího do nepaměti. (Eliade, 2006)

3.2.2 POSVÁTNOST KRAJINY KŘESŤANSKÉ DOBY

„budeme vnímat přírodu jako dějiště a nástroj Božích činů a Boží řeči.“ (Kubíková, 2013, S.5)

Krajina křesťanské doby byla především dílem člověka, jeho představou o Boží vůli jediného Boha, Hospodina, Otce a Spasitele. Podle první knihy Mojžíšovy – Genesis, Bůh stvořil zemi pro člověka a sám pro sebe vybral místo v nebi, jak je zde psáno, *„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.*“ (Gn 1,1) V ten okamžik se Bůh oddělil od země, aby zde člověk mohl skrze něj žít, přesto stále zůstal v krajině všudy přítomen.

Správný způsob uctívání, kult a vztah k Bohu, je nezbytný pro správnou lidskou existenci na světě. Přesahuje totiž každodenní život umožněním podílu na způsobu existence „nebe“, na světě božím, a tím nechává padat světlo nebeského božího světa do světa našeho. (Ratzinger, 2006)

S příchodem monoteistické křesťanské víry v jednoho Boha se objevila tendence ničit vše, co by projevovalo pohanský kult víry ve vícero bohů. Zanikaly sochy, totemy a další objekty s pohanstvím spojené. Nastal tak obrat ve vnímání krajiny a posvátna v ní. Křesťanská náboženská kultura však nebyla schopna zcela vymýtit zvyklosti zakořeněné se starým náboženstvím uctívajícím krajinu. Musela přijmout existenci, a to především na vesnicích, starších lidových tradic, které byly hluboko zakořeněny v paměti krajů a jejich obyvatel. Samozřejmě se katolická církev snažila tyto tradice a obyčeje transformovat pro své vlastní potřeby, a to v souladu s evangeliem a dávala jim tak nových významů. (Tarclová, 1995)

3.2.2.1 POSVÁTNÉ MÍSTO V KRAJINĚ-KŘESŤANSKÝ CHRÁM

„Je mi těsno v městě,

úzkost mezi lidem.

Příroda mě plní

nevýslovným klidem.

Přírodo, tvým chtěl

bych být poustevníkem,

ve svatyni tvojí

slávy slavíkem.“ (Furch, 2006, s. 35)

Se silícími křesťanskými vlivy přichází tzv. sakralizace krajiny. Na základě těchto vlivů, které měly silný nábožensko-symbolický charakter, vznikají posvátné objekty a stavby v krajině, nesoucí v sobě funkci upomínající lidem přítomnost a podstatu posvátného v rámci jejich víry.

Tyto sakrální objekty se většinou stavěly v místech, které byly jakousi „pulzující tepnou“ každodenního života obyvatel. Byly symbolem zaznamenávajícím určitá geograficky a kulturně významná místa v krajině, ale především spirituálním a duchovním útočištěm. (Květ, R.,2003)

Podle M. Eliadeho byl pro věřícího člověka tento definovaný prostor v rámci krajiny výrazem zkušenosti s neposvěceným prostorem, jež nemá vlastní strukturu ani konzistenci. Posvátný prostor, sakrální objekt v krajině, tak pro něj byl jediným silným a významuplným středobodem v běžném životě. (Eliade, 2006)

Joseph Ratzinger, bývalý papež Benedikt XIV., ve své knize *Duch liturgie* popisuje význam posvátného prostoru a definující funkci sakrální stavby pro křesťanskou obec. Vyzdvihuje funkci shromažďující a umožňující liturgické společenství. *„Podobně také chrámy všech ostatních náboženství nejsou obvykle pouhými prostory, jež slouží ke shromažďování věřících, nýbrž kultovními prostory vyhrazenými Bohu. Když křesťanský chrám v raných dobách získal označení domus ecclesiae (dům „církve“, shromáždění Božího lidu) a slovo ecclesia (shromáždění, církev) se zkráceně začalo používat nejen pro živé společenství, nýbrž také pro dům, který je ochraňoval.“* (Ratzinger, 2006, s.55)

4. PRÁH DVOU SVĚTŮ V OBRAZECH

„...práh je jednak mezi, hranicí, která odlišuje a staví proti sobě dva světy, ale zároveň také paradoxním místem, kde se tyto dva světy setkávají, kde se může uskutečnit přechod ze světa profánního do světa posvátného.“ (Eliade, 2006, s. 21)

V této části se pokouším přiblížit pár vybraných osobností z řad výtvarných umělců, kteří podle mého v mnoha obrazech zachytili přesně ten zvláštní spirituální či duchovní střet. Zachytili „práh dvou světů“, ať už skrze techniku, pocit metafyzického nebo zobrazením duchovních a sakrálních motivů. Vybrala jsem Caspara Davida Friedricha, jako představitele ryzího německého romantismu, obdivujícího přírodu, jako odraz lidské duše a zároveň silně věřícího křesťana, který ve svých krajinách využíval křesťanské symboliky s morálním přesahem, aby se člověk pokusil navrátit k přírodě a Bohu. Z naší české země jsem nakonec zvolila současné umělce, které sleduji a obdivuji. Zároveň jsou také mými krajany, což také přispělo ke zmínce v mé bakalářské práci. Mám na mysli Petra Pastrňáka a jeho silnou až meditativní malbu, a mladého, úspěšného malíře Jakuba Špaňhela, jehož temné, velkoplošné sakrální portréty mne naprosto fascinují svou temnou hloubkou.

4.1 CASPAR DAVID FRIEDRICH

Jeden z mých nejoblíbenějších umělců, Caspar David Friedrich (1774-1840) byl významným německým romantickým malířem, jehož malby krajin jsou dodnes bez diskuze výjimečné a neobvyklé především díky své hluboké melancholii, typické subjektivitě a klasickým náboženským motivům. Jeho díla mají onu magickou moc vést doslova skutečný dialog s divákem. Vytvářejí totiž iluzivní most mezi vnitřním a vnějším světem, a to nejen ve vztahu obraz a divák, ale především mám na mysli dokonale vyvážený, transcendentálně omamný vztah v samotném díle. Vztah mezi vnějším okem viděným a vnitřním v duchu skrytým. Jeho díla přesně vystihují podstatu zasvěcení v krajině a vykreslují vztah posvátného s profánním. Jeho díla jsou též duchovní stezkou hledající intenzivní a osobní vztah k přírodě a jejímu Stvořiteli, Bohu. A právě tento duchovní, metafyzický, náboženský či transcendentální rozměr je onou hodnotou, která vytváří z jeho děl něco naprosto geniálního a jedinečného. V částečné propojenosti ke své výtvarné části bych vyzdvihla dvě jeho díla, Kříž v horách a Zimní krajinu. Tato díla dle mého naprosto vystihují smysl posvátného místa, zasvěceného ne „řadovým světcům“, ale tomu nejsvětějšímu z nejsvětějších, tedy Bohu.

Obrázek 6: „Kříž v horách“, kolem roku 1808

Obrázek 7: „Kříž v horách“, kolem roku 1812

4.1.1 KŘÍŽ V HORÁCH

Z Friedrichovy tvorby jsem automaticky vybrala *Kříž v horách*. Symbolicky hned z několika důvodů. Toto dílo, také zvané „*Děčínský oltář*“, bylo jedno z jeho prvních děl vůbec, ale především bylo volně inspirováno českou krajinou a přírodou. Jako neobvykle koncipované náboženské dílo vzbudil tento netradiční oltář velkou vlnu reakcí a kritiky.

Když člověk pozoruje Friedrichův *Kříž v horách*, má skutečně silný pocit, že z té melancholií prostoupené krajiny člověk odešel a už se nikdy nevrátí, jelikož krajinu v daný okamžik prostoupilo něco nadpřirozeného. Majestátnost a lyričnost hor a posvátný symbol kříže vyvolávají v jedinci pocit smutku, tísně, ale především malosti v porovnání s něčím mnohem větším a významnějším než jsme my a naše časově limitovaná existence. Když tento obraz pozoruji, magnetizuje mne a mám pocit, že zde bude tento pohled navěky.

Obrázek 8: „Kříž v Horách“, kolem roku 1810

4.2 PETR PASTRŇÁK A CYKLUS KRAJIN

Petr Pastrňák (1962) skrze svá díla zkoumá hranice vnímání diváka. Jeho malby jsou velmi intuitivní a citové, vyvozující velké množství asociací.

Jeho výtvarné cykly Lesů a Krajín jsou témata, která mne velmi oslovují. Jsou procítěná, jemná a plná posvátné harmonie. Například les je téma, ve kterém se dá krásně a rychle přecházet z realistického do abstraktního a naopak. Les je pro Petra Pastrňáka bohaté mytologické téma, pod podobami lesů vždy něco cítíme, je to určitá mapa vnitřní cesty, která může být plná tajemství. A krajina je naopak otevřeným horizontem vybízejícím se k rozplynutí se, jako pro holandské mistry (Jan van Goyen).

Obrázek 9: „Bouře“, Jan van Goyen, 1641

Krajiny Petra Pastrňáka působí velmi vzdušně, tajuplně, jako by se v nich měl člověk ztratit, ale jsou prostoupeny takovým zvláštním klidem, že by toto „ztracení se“ rád podstoupil.

Obrázek 10 : „Z cyklu krajiny“, akryl na plátně, 2006

Obrázek 11: „Z cyklu lesy“, akryl na plátně, 2004

Obrázek 12: „Z cyklu krajiny“, akryl na plátně, 2006

4.3 JAKUB ŠPAŇHEL A SAKRÁLNÍ PORTRÉTY

Jakub Špaňhel (1976) jeden z nejvýznamnějších umělců dnešní generace. Vybrala jsem tohoto mladého umělce především pro jeho závěrečnou diplomovou práci na AVU v roce 2002, kdy vystavil cyklus velkoformátových obrazů znázorňující interiéry katedrál. V těchto „sakrálních portrétech“, které maloval především v tmavých, ponurých barvách s akcenty výrazné zlaté, expresivním gestem (s nádechem německého expresionismu) vyjádřil tajemnost rozhraní dvou světů-profánního a posvátného.

Obrázek 13 : „Sakrální portrét“- Po mši v Předklášteří, akryl/ na plátně, 2003

Obrázek 14: „Sakrální portrét“-kostel

Obrázek 15 : „Centrální banka“, akryl, 2008

5.BESKYDY, POSVÁTNÁ KRAJINA

Zem pod horami

*Tam pod horami, pod vysokými,
k nebi co zvedly své témě,
tam žije krása nevykreslená,
nevyzpívaná, nezpodobená,
krása té goralské země. (Bezruč, Slezské písně)*

Můj vztah k přírodě, k hornaté smaragdově vlnící se krajině jsem dostala jako dar. Beskydy jsou mým domovem. Už od mala jsem objevovala jejich krásu, radost z volnosti a pocity štěstí, které mě zaplavují dodnes. Zde patřím, zde jsou mé kořeny, má rodina, má duše i srdce. Často se procházím horskými stezkami, které propojují významná místa či objekty, které v sobě skrývají různé příběhy a legendy. Ať už jsou to různé lokální pověsti o zbojníku Ondrášovi, o ukrytých pokladech nebo právě příběhy svatých, kteří se stali ochránci míst a lidí, a kteří tento nádherný, ale drsný kraj střeží dodnes.

Za sníženinou Moravské brány a z obydleného průmyslového předhůří se upíná k nebi pohoří, které je součástí „úctyhodného horského oblouku Karpat, dlouhého přes tisíc kilometrů a rozprostřeného od Dunaje k Dunaji.“ (Čihař, 2002. s. 130) Beskydy jsou tak pohořím dělícím se na slovenské tzv. Kysucké, Nízké a Oravské, v Polsku na horské celky zv. Beskid a u nás v Česku na Vsetínské a Veřovické vrchy, Slezské Beskydy a největší část tvořící Moravskoslezské Beskydy, které jsou právě mým rodným krajem.

Moravskoslezské Beskydy jsou už po staletí velmi zajímavým krajem, co se především týče národností, které se zde po staletí vzájemně ovlivňovaly. Vedle silně věřících Poláků a Slováků u nás měla také velký kulturní a sociální vliv národnost německá, která se do Beskyd dostala v rámci vrcholného feudalismu mezi 12. a 13. stoletím. Toto množství vlivů vytvořilo rozmanitou paletu zvyklostí a přístupu k životu v této drsné krajině. Obecně se však všechny národnosti vždy silně propojily v rámci víry, která je pro naši oblast typická. Dokladem silné víry v Boha jsou nejrozumnější sakrální objekty, od barokních soch a kostelů v menších městech a vesnicích, po dřevěné kostelíky a kříže ukryté hluboko v beskydských hvozdech a na tzv. „Gruních“ vztahující se k době po 18. století.

Já si vybrala v rámci tématu své bakalářské práce dva kostelíky stojící tiše a pokorně skryty v beskydských horách. Kostelík na Gruni zasvěcen Panně Marii a Janovický kostel zasvěcený sv. Josefovi. A tyto sakrální stavby jsem v rámci jejich příběhů, zasvěcení a umístění v krajině zasadila do své výtvarné práce nazvané „Beskydský triptych.“.

5.1 BESKYDSKÝ TRIPTYCH

„Modré hory, modré hory,

co tam vaše lůno tají,

zda-li se nebeské bory

tam na výsluní modrají?

Modré hory, modré hory,

sladké zvuky dolů znějí,

zda-li tam andělskou

chválu Hospodinu pějí?

Co vy v lůně svém chováte,

že mě to k vám mocně táhne?

Snad vy duši moji dáte,

po čem dole marně prahne?“ (Furch, 2006, s. 54)

Beskydský triptych, takto jsem tedy nazvala vlastní oltář, namalovaný jako výstupní výtvarnou část mé bakalářské práce. Trvalo velmi dlouho, než jsem našla ty správné výrazové prostředky, které by vyjádřily a vystihly přesně to, co jsem v daný okamžik cítila a vnímala především skrze pojmy charakterizující mou práci, jako jsou světci, Bůh, krajina, hory, domov a křesťanský chrám.

Ve výtvarném sebevyjádření je pro mne médium malby tou nejpřirozenější cestou. Za léta studia v ateliéru malby na střední škole jsem si otestovala mnoho jejích přístupů a technik, přesto však technika olejomalby vždy zvítězila. Není tedy divu, že i v závěrečné výtvarné části byla mou automatickou volbou malba olejovými barvami na klasická velkoformátová plátna. Mohu se

takto, co nejsvobodněji a nejjistěji realizovat. Mnohem složitější však byl proces „hledání“, ve kterém se snažila uchopit a co nejlépe vyjádřit mé vybrané téma. Nyní mohu, s rukou na srdci, prohlásit, že mne téma velmi potrápilo. Nešlo ani tak o můj malířský styl, se kterým už jsem dlouhý čas naprosto ztotožněna, ale o to, jak vše skloubit, jak vyjádřit dané téma a zároveň neztratit svou tvář.

Velmi dlouho jsem uvažovala a hledala inspiraci ve své dřívější tvorbě, snažila se na ni navázat, ale zároveň se posunout dále. Pokud však maluji, mnohé řeším silně intuitivně a citlivě. Zprvu vnitřně zpracovávám nabitě informace, snažím se je co nejracionálněji uchopit, ale nahromaděná energie, kterou poté v sobě mám, musí neprodleně ven. A to většinou ve formě „alla prima“, jelikož další den už se posouvám zase jinam.

V této práci jsem se však chtěla ponořit do hlubších motivací, hledat hluboko zasuté představy. Pokusila jsem se hledat jednak obecnější obraz, který je v naší kultuře přirozeně srozumitelný. Vnímám a řeším tuto citlivou oblast víry a náboženství velice subjektivně. Můj vztah k náboženství, křesťanství, v rámci mé práce je rozporuplný. Nejsem křesťan, přesto mne křesťanství nějakým způsobem fascinuje a přitahuje. Tato víra je neoddiskutovatelným kulturním základem naší společnosti. A to především z hlediska sociálně morálního, jemuž se nelze vyhnout, a každý člověk západní kultury si ho v sobě nese. Avšak vidím křesťanství také negativně, jako ničitele, potlačitele, ale také přejímatele jiných kultur. To mi však nebrání vyrovnávat se s křesťanskou vírou svým vlastním výtvarným způsobem.

První cesta mé výtvarné práce vedla přes klasickou figurativní malbu, kde jsem se inspirovala uměním pozdní gotiky a především italským mistrem, géniem a předchůdcem renesance, Giottem di Bondone, jehož impozantní znázorňování postav znamenalo naprosto jinou koncepci malby. Místo výtvarného přístupu „psaní obrazů“, vytvářel iluzi, „že se biblické příběhy, rozvíjejí přímo před našima očima.“ (Gombrich, 1992, s. 162)

Obrázek 16 : „Oplakávání Krista“, freska, Giotto, 1305

Právě postavy z nástěnné malby „*Oplakávání Krista*“ a jejich symbolické svatozáře se staly mou volnou inspirací pro první fázi mé tvorby. Vytvořila jsem dvě plátna o velikosti 170 x 90 cm, na kterých jsem ztvárnila Pannu Marii a sv. Josefa z Nazaretu. Modelem k této figurativní malbě mi stáli moji rodiče. Ve finále jsem tyto dva obrazy nevyužila jako finální a výchozí v mé práci. Nicméně se tyto obrazy staly doplňkem k následnému „beskydskému“ oltáři.

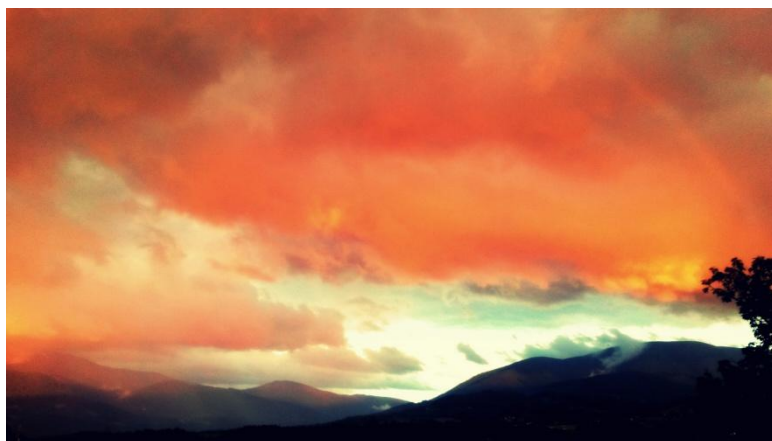
V rámci křesťanského výtvarného umění je oltář velmi ideální řešením, jak vizuálně propagovat či vyprávět určitý příběh. Oltář je součástí křesťanské bohoslužebné svátosti. Je součástí chrámové budovy, ve které se zcela logicky projevovala ve svých různých formách lidová zbožnost a uctívání svatých, jež byli jejími ochránci. (Ratzinger, 2006)

Obrázek 17 : Matka jako světice

Obrázek 18: Otec jako světec

Můj oltář zcela intuitivně znázorňuje krajinu mého domova, tedy Beskydy. Beskydy samy o sobě pro mne mají určitý posvátný charakter, který jsem chtěla využít v propojení s reálnými posvátnými místy v krajině, tedy s místy, kde se nacházejí sakrální objekty zasvěcené vybraným světcům. Zároveň jsem však cítila potřebu vmístit křesťanskou symboliku a vnímání krajiny s pohanským chápáním přírody. Je velmi zajímavé pozorovat, co křesťanství převzalo za prvky a s čím bojovalo v představách lidí po celá staletí. A také, že lidé i přes mnohá staletí programového nastavení v rámci křesťanské víry v sobě stále mají ukrytou tendenci „před křesťansky“ splynout s přírodou.

Obrázek 19 : „Západ slunce v Beskydech“, fotografie

Beskydský triptych se tedy skládá ze tří pláten. Hlavní, středové plátno zobrazující dominantní horu, která má symbolický charakter v propojení země s rozbouřeným nebem, tedy domnělou „krajinou Stvořitele“. Má být určitou hranicí, kde se iluzivně prolíná profánní země s posvátnou zemí. Zároveň se však na postranních plátnech tato hranice střetává v symbolickém znázornění zasvěceného kousku půdy pro křesťanský chrám v krajině.

V levém křídle triptychu jsem krajinu zasvětila sv. Josefu z Nazaretu. Inspirací mi byl kostel svatého Josefa v Janovicích u Frýdku-Místku. Jeho základní kámen byl zasvěcen a položen roku 1887 za přítomnosti biskupa Sniegoně z Těšína.

V pravém křídle jsem naopak část naší hornaté krajiny zasvětila Panně Marii. Vybrala jsem dřevěný kostelík Panny Marie na Gruni. Zasvěcení dodnes připomíná nápis nad vchodem „*Maria Pomocnice křesťanů oroduj za nás*“, pod kterým je zdařilé barevné vyobrazení mariánského piktogramu. Stavba kostelíka byla iniciována někdy kolem roku 1868, díky závěti a části darovaného majetku domaslavského faráře Habrnala. Stavba mariánského kostelíka byla původně dominantou krajiny stojící přímo na hřebeni a dle dochovaných fotografií byla i velmi dobře viditelná. Avšak dnes, díky toku času, je nenápadně skryta za vzrostlými stromy.

Celý triptych je malován volně a expresivně. Černá podmalba má kontrastovat, vytvářet jeviště „Božích činů“. Pokusila jsem se v této práci především nezacházet do anachronizmů, ale najít svou vlastní znakovou soustavu, která bude interpretovat náboženský obsah tématu „*Příběh-světec a světice*“, jinou formou než jsme zvyklí vidět v klasickém křesťanském výtvarném zobrazování světců. V podstatě jsem se pokusila posvátné místo, krajinu, personifikovat skrze reálná místa, zasvěcená dvěma světcům, Panně Marii a sv. Josefu.

Obrázek 20: „Beskydský triptych“

Obrázek 21 : Levá část

Obrázek 22 : Pravá část

Obrázek 23 : Střed

6. DIDAKTICKÁ ČÁST

V dnešní době jsme velmi silně ovlivňováni všemožnými médii a neustále se vyvíjející technikou, proto stále více dětí dostává dříve do rukou tablet či chytrý telefon, než-li tužku a papír. Právě kvůli tomuto kontaktu s nejrůznějšími moderními vymoženostmi zapomínáme na to, že bychom měli oživovat a upevňovat to, co v důsledku dnešní doby upadá nebo se už téměř vytratilo. Oživovat bychom tedy měli naši kulturu, její různorodé tradice a zvyky. Veškeré toto kulturní bohatství se opírá o pevný základ, který vzešel už ze starých pohanských tradic a následně křesťanských oslav a svátků světců. Tyto lidové zvyklosti jsou už dnes spíše upozaděny a vrací se k nim jen malá hrstka lidí, proto není neobvyklé, že se u dnešních dětí setkáváme s naprostou neznalostí a minimální představivostí, co se týče lidových tradic, co znamenají nejrůznější obyčeje, jak lidé kdysi žili v sepjetí s přírodou a proč uctívali svaté. S tímto problémem u dětí se můžeme nejčastěji setkat ve velkých městech a příměstských oblastech. Jelikož už třetím rokem pracuji jako lektorka zájmových kroužků pro děti v Praze a okolí, měla jsem tu možnost na vybraných výtvarných úkolech otevřít témata týkající se lidových tradic, svátků, svatých a významů přírody a krajiny a ověřit si tak, že se skutečně tyto kulturní hodnoty vytrácejí. Proto jsem jednotlivé výtvarné úkoly zpracovávala tak, aby nejen odpovídaly po technických dovednostech jejich věku, ale aby je také obohatily. Ve svých skupinách mám děti ve věkovém rozmezí 6 až 10 let, tedy 1. stupně základní školy a v této etapě základního vzdělávání se v rámci Umění a kultury dle RVP ZV „...žáci seznamují prostřednictvím činností s výrazovými prostředky a s jazykem hudebního a výtvarného umění, ale také umění dramatického a literárního. S nimi se učí tvořivě pracovat, užívat je jako prostředků sebevyjádření. Poznávají zákonitosti tvorby, seznamují se s

vybranými uměleckými díly, učí se je vzhledem ke svým zkušenostem chápat a výpovědi sdělované uměleckým dílem rozpoznávat a interpretovat.“ V obecnosti, děti na 1. stupni základního vzdělávání plynule přecházejí z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je tedy důležité v těchto 5-ti letech dětem usnadnit tento přechod. Celý systém je založen především na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů jednotlivého žáka. Svými činnostmi a praktickým vzděláváním má motivovat žáky k dalšímu nabývání vědomostí. Je velmi důležitý aktivní přístup otevírající nové možnosti v rozvoji, poznávání, objevování a tvořivosti. Proto jsem se při realizaci daných úkolů pro tyto děti, snažila co nejlépe pracovat s obrazovým materiálem doplněným inspirativními a poutavými příběhy, které měly děti motivovat k práci a touze dozvědět se něco nového zábavnou formou.

6.1 RVP ZV A VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je kurikulárním dokumentem, který vymezuje vzdělávací cíle, obsah a podmínky základního vzdělávání a orientuje koncepci, aby si děti již od mladšího školního věku osvojovaly základní klíčové kompetence.

Vzdělávacích oblastí je v RVP ZV celkem devět a jsou tvořeny jedním nebo více blízkými vzdělávacími obory. Samotná výtvarná výchova je zastoupena, jak už jsem psala, v oblasti Umění a kultura, kde taktéž patří výchova hudební, dramatická a literární. Tato oblast je specifická především tím, že na rozdíl od jiných oblastí nabízí nejen racionální poznávání svého okolí, ale také umělecké osvojování světa, které čerpá z vnitřního a subjektivního „bohatství“ dítěte. Děti tak mají prostor pro své osobní zkušenosti, hledání a nalézání nejrůznějších prostředků pro vlastní realizaci a zároveň získávají předpoklady k zapojení se do uměleckých

procesů a zákonitostí umělecké tvorby.

6.1.1 VZDĚLÁVACÍ CÍLE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ DLE RVP ZV

RVP ZV tedy pracuje s cílovými kategoriemi. Touto prací, stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů. Cíle se dále vymezují dle určitých oblastí a oborů. V oblasti Výtvarné výchovy se proto vymezují tyto specifické cíle:

- **pochopit umění jako specifický způsob poznání a užívat jazyk umění jako svébytný prostředek komunikace**
- **chápat umění a kulturu ve vzájemné provázanosti jako neoddělitelnou součást lidské existence**
- **pochopit a poznat umělecké hodnoty v širších sociálních a kulturních souvislostech, mít tolerantní přístup k různorodým**
- **kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností**
- **uvědomit si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života**
- **kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností**
- **uvědomit si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života**
- **zaujímat osobní účast v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům mnohotvárného světa**

6.2 DIDAKTICKÉ ÚKOLY

Jak už jsem se zmínila, třetím rokem mám tu možnost pracovat jako lektorka zájmových kroužků pro děti. Zprvu jsem vedla kroužek Výtvarné výchovy i keramiky. Nicméně nejbližší jsem vždy měla k výtvarné výchově, a proto jsem se tento rok věnovala pouze jí. Za tu dobu jsem si díky této práci mohla vyzkoušet, jaké je to pracovat s dětmi, jaké to je být zodpovědná za větší skupinu dětí a jak je potřeba se na jednotlivé lekce důsledně připravovat. Vyzkoušela jsem mnoho přístupů, nápadů a výtvarných technik. Pomocníkem mi byl samozřejmě internet s neomezeným množstvím tipů a postupů, ale také odborná publikace od Věry Roeslové, *Techniky ve výtvarné výchově*. V rámci příprav jsem připravila několik výtvarných úkolů, které se dotýkají tématu mé bakalářské práce. Tyto výtvarné úkoly jsem uplatnila na třech školách, v ZŠ Bratří Jandusů v Uhříněvsi, v ZŠ Nad Přehradou v Horních Měcholupech a v ZŠ Školní v Říčanech u Prahy, a to s dětmi z prvního stupně. V jednotlivých úkolech mám tedy zastoupeny děti od 6 do 10 let.

6.2.1 JÁ A MŮJ PATRON

Inspirační východiska: obrazové ukázky/reprodukce jednotlivých svatých, čtení příběhů a legend, text s původem jmen každého jednotlivce na kartičkách a obrazová ukázka vitráží z katedrály svatého Víta na Pražském hradě k závěrečné hře

Námět: Já a můj patron

Cílová skupina: děti ve věku 6 až 10 let

Pomůcky: bílé čtvrtky velikosti A3, tempery, vodové barvy, pastelky, voskové a suché pastely, štětce, kartičky s obrázkem a příběhem o jménu a nejznámějším svatém toho jména

Vzdělávací cíle výtvarného úkolu:

- žák si uvědomuje původ a vývoj svého vlastního křestního jména, které je uvedeno v kalendáři, a které zároveň označuje svátky zasvěcené taktéž osobnostem světců
- žák je informován o dávném vztahu lidí ke svatým patronům
- žák pojmenovává svátky spjaté se jmény svatých, které dodnes provázejí významné společenské aktivity – poutě, posvícení, zábavy ad.
- žák se orientuje v příběhu či legendě svého vlastního patrona a vybírá si nejtypičtější znaky a atributy, které ke světci patří nebo jej charakterizují (*například svatá Lucie a s ní spojené typické pořekadlo „Lucie noci upije.“ apod.*)
- žák na základě připravených obrazových reprodukcí svatých samostatně kreativně vytváří postavu svého patrona se svými vlastními typickými vlastnostmi či vizuálními charakteristikami (*např. Zuzanka a její patronka svatá Zuzana římská - patronka má charakteristickou barvu vlasů dítěte, ale další vizuální znaky jsou typické pro samotného světce*), zároveň pro své vizuální vyjádření využívá vlastních vjemů, představ a poznatků
- žák ověřuje komunikační účinky vybraných a samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích
- v sociální spolupráci děti komunikují mezi sebou, především na závěr, kdy vzniká sociální spolupráce k symbolickému sestavení vitráží se svatými osobnostmi
- žák se soustředí na kreativní činnost, snaží se rozvíjet představivost při realizaci svého patrona
- žák svého hotového patrona představí ostatním, popíše jej, charakterizuje jeho i své vlastní charakteristiky vizuálně spojené v jedné postavě „světce či svěťce“
- žáci po sociální spolupráci formou hry před závěrem nakonec prezentují své práce na „výstavě“

Fáze výtvarného úkolu:

Přípravná fáze-příprava výtvarných materiálů, rozdání připravených kartiček s textem a obrázkovou reprodukcí díla s daným světce, přemýšlet nad svými typickými vlastnostmi či charakteristikami, které každého jednotlivě vystihují

Motivace-čtení příběhů o původu jména a patronu každého jednotlivce, kdo je ochraňuje, jaké další patronáty jejich světci mají, debata o společenských aktivitách provázejících svátky a debata o nás samotných, co je pro nás jednotlivě typické, příslib závěrečné výstavy spojené s malou hrou a obrazovou ukázkou vitráží z katedrály sv. Víta na Pražském hradě

Realizace-zadání a seznámení se s tématem „Já a můj patron“, vysvětlení neznámých pojmů (*světec, atribut, patron, patronát apod.*), příprava na následnou malbu a kresbu na bílou čtvrtku velikosti A3, malba patronů a závěrečná hra, ve které se vytvoří společné dílo z jednotlivých obrázků svatých, které bude připomínat vitráže, které se nacházejí v chrámech, nakonec prezentace a reflexe každého výtvoru zvlášť v rámci výstavy

Hodnocení-zpětnou vazbu děti získaly v závěrečné hře a v rozhovoru a prezentaci nad pracemi. Děti si samy reflektovaly, jak se jim práce povedly, jak jsou ve finále spokojeny či zda by něco změnily a jak

Reflexe-reflektivní bilance: Kroužky výtvarné výchovy probíhají vždy pouze jednu hodinu týdně. V pondělí v ZŠ Školní v Říčanech, ve středu v ZŠ Nad Přehradou v Horních Měcholupech a ve čtvrtek v ZŠ Bratří Jandusů v Uhříněvsi. Jelikož máme pouze tu jednu vyučovací hodinu týdně, což je poměrně málo času k realizaci tematicky propracovanějšího a náročnějšího úkolu, domluvila jsem se s dětmi na rozvržení do dvou lekcí za sebou. Na úkolu „Já a můj patron“ jsme tedy společně pracovali ve dvou lekcích během čtrnácti dní.

V první hodině jsem s sebou přinesla z domu připravené kartičky s obrázkovou reprodukcí děl se světce, s textem o původu a vývoji křestního jména každého dítěte a s příběhem či legendou jeho nejznámějšího zástupce z řad svatých a jeho typickými znaky v zobrazování.

S dětmi už pracuji delší čas, a tak máme zaveden speciální zasedací pořádek, kdy všichni sedíme v kruhu, abychom k sobě měli blíž a mohli lépe komunikovat a navzájem se při práci inspirovat. Veškeré potřebné pomůcky vždy připravuji před hodinou a umisťuji je do středu kruhu. V této lekci jsem přichystala temperové barvy, vodové barvy, tužky, pastelky, suché a voskové pastely, kelímky a štětce. Rozdali jsme si papíry, ale děti jsem upozornila, že minimálně v prvních 20ti minutách si budeme o našem tématu pouze povídat a seznamovat se s neznámými pojmy.

V první polovině hodiny jsem se snažila zjistit, co děti vědí o patronech, svatých a o svém křestním jméně. Co se týče křestních jmen, některé děti pouze věděly, kdy slaví jmeniny, a že například dostaly jméno po rodičích či prarodičích. Nicméně s otázkou o svatých a patronech to bylo o mnoho horší. Bohužel děti toho dnes z této oblasti znají velmi málo a není se čemu divit vzhledem k dnešní době. Někteří řekli, že neví, kdo svatí jsou, a několik dětí tipovalo, že to budou nějaké kouzelné či magické bytosti, čemuž jsem se upřímně zasmála a řekla jim, že jsou docela blízko a že je na tom i kousek pravdy.

Pustila jsem se tedy do vyprávění, že každého křestní jméno je jednou z hlavních součástí osobnosti člověka, kterým jej už napořád budou oslovovat rodiče, sourozenci a kamarádi. Vysvětlila jsem, že všechna jména jsou uvedena v kalendáři, načež se děti začaly ve většině hlučně ozývat, že ten oni přeci znají a mají doma *(technicky zdatnější děti vědí, že jej mají v mobilním telefonu)*.

Ihned jsem tedy navázala na jejich reakce s vysvětlením, že na každý den v tomto kalendáři, kdy lidé slaví své jmeniny, připadá také svátek, jenž je zasvěcený různým osobnostem světců a patronů, kteří mají úlohu chránit a pomáhat například v určitých životních situacích svým jmenovcům. V ten moment nastal ve třídě skutečný vzruch, děti se začaly přerhávat a dožadovat se svého svatého, kdo to byl, jak se přesně jmenoval, kde žil, co zázračného uměl apod. Děti jsem utišila a slíbila, že se k tomu brzy dostaneme. Vyprávěla jsem totiž ještě o společenských aktivitách, které určitě znají, jelikož jsou to stále velice živé a populární tradice, a jsou právě zároveň oslavou některých svátků a jejich svatých osobností. Například jsem se zmínila o svatomartinských posvíceních nebo matějské pouti. V ten moment už samozřejmě děti reagovaly, že právě poutě znají, a na matějské pouti už alespoň jednou byly. Děti se zamyslely, proč se právě matějská pouť jmenuje po Matějovi, a jak to, že se na jeho svátek děje taková velká a významná událost. Byla jsem velmi ráda, že jsme se dostali k tématu, které mi následně pomohlo vysvětlit, především těm menším dětem, téma světců, světic a patronů. V tu chvíli už však někteří začali být dosti netrpěliví a dožadovali se svých svatých. Než jsem přistoupila k jednotlivým kartičkám pro každého, v obecnosti jsem dětem popsala význam slova patron, aby mnohem lépe porozuměly svým vlastním osobním světcům.

V druhé polovině hodiny jsem dětem rozdala slibované kartičky s obrázkem světce a textem. Tyto kartičky dostaly děti jako dárek a mohly si je vzít domů, což je velmi potěšilo. Sama jsem na svém papíře měla přichystán ten samý text ke čtení. Následovalo seznámení a prohlédnutí si obrázků. Mezitím jsem podle abecedního seznamu četla o původu jejich jmen a osobních příbězích jednotlivých světců. Bylo znát, že děti tyto informace velmi zaujaly a intenzivně se zapojovaly do nově vzniklé diskuze. Nicméně přišla vhodná chvíle, kdy bylo potřeba se začít věnovat výtvarné části úkolu. Objasnila jsem jim, že hlavním úkolem bude

namalovat svého vlastního světce s charakteristickými vlastnostmi, které samy vypožadovaly na obrázku nebo zaslechly v mém strukturovaném čtení příběhů, a pokusit se tuto postavu propojit s některými jejich osobními vlastnostmi, znaky a charakteristikami. Tehdy se některé z dětí ozvaly, především ty starší, že už chápou, proč se téma jmenuje „Já a můj patron“, budou mít totiž svého vlastního patrona, který se jmenuje stejně jako ony, budou vypadat podobně jako ony a zároveň budou mít v sobě nějakou tu „magickou“ moc, která je bude ochraňovat. Následovala krátká debata mezi dětmi, během které ty mladší ihned také pochopily, co budou dělat.

Jakmile si všichni vybrali výtvarné pomůcky (*v tomto výtvarném úkolu měly děti na výběr; nikdy je do ničeho nenutím, pouze jim nabídnu, s čím můžeme pracovat, vysvětlím technologické zákonitosti, a děti si je mohou kombinovat*), začali tvořit. Pro inspiraci jsem vytvořila i svého vlastního patrona. Poté jsem neustále děti obcházela, ptala se na jejich výtvarné ztvárnění daného patrona a na typické znaky do něj vložené. Pokud někdo chtěl nebo potřeboval, přečetla jsem příběh světce znova. Děti v této lekci své patrony nestihly dokončit, tak jsme se domluvili, že si je schovají do příští lekce, kdy budeme na tomto úkolu dále pracovat.

Následující lekci jsme se k tématu vrátili, rozdali si své rozdělané práce a já sondovala, co si děti z minulé lekce pamatují. Velmi mne potěšilo, že většina dětí toto téma doma rozebírala s rodiči, a tak přišla na další lekci s mnoha zajímavými informacemi, elánem a novými nápady, jak svého patrona vylepšit. Děti si své světce dodělaly, a jak to obvykle děláme každou jinou lekci, nachystaly své práce na určené místo pod tabulí, které nám vždy slouží jako taková malá „galerie“. Vyzkoušela jsem si je, zda si pamatují, co jsme si minulou lekci slíbili, že budeme ve zbytku hodiny dělat a k mému milému překvapení si všichni okamžitě vzpomněli. „*No přeci tu hru! Budeme zkoušet skládat ty barevná*

okna, co jsou v kostelích, ne?!“ Tak jsem navázala na tyto reakce obrazovou ukázkou vitráží z chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Logicky jsem se ptala, zda už někdy byly s rodiči na Pražském hradě nebo konkrétně v tomto významném a velkém chrámu. Odpověď z většiny zněla: „Ne“. Na to, že děti pocházejí z Prahy nebo okolí, mě tedy velmi překvapilo, jak málo z nich tuto dominantu hlavního města navštívilo. Alespoň jsem nechala kolovat obrázky a děti byly naprosto uchváceny a rozhodnuty, že se tam s rodiči musí někdy zajít podívat.

Jakmile se děti s vitrážemi seznámily, vrhli jsme se společně na závěrečnou hru, kdy jsme ze všech prací pokusili kreativně sestavit vlastní vitrážová okna. V této hře šlo především o komunikaci, schopnost spolupracovat a nápaditě se doplňovat.

Na úplný závěr jsme výtvarné práce vystavili a udělali si krátkou vernisáž, ve které jsem práce vyhodnotila jako velmi povedené, osobité a některé velmi vtipné. Kdo opravdu chtěl, mohl svou práci přede všemi prezentovat. Většina dětí své vlastní práce bez problémů představila a zároveň velmi kladně ohodnotila své spolužáky. Byla jsem s tímto úkolem velmi spokojena, děti se mimořádně zapojovaly. Téma je dost zaujalo, což se podepsalo i na jejich samostatné zvědavosti. Dokonce jsem pár týdnů po tomto didaktickém výtvarném úkolu slýchala otázky, jestli se opět dozvědí nějaké další příběhy o svatých nebo o slavných panovnících a dalších osobnostech z historie, kteří se jmenovali křestním jménem stejně.

Obrázek 24 : Anežka (7 let) a její patronka Anežka česká s klášteřem

Obrázek 25 : Eliška (6 let) a její patronka Eliška Přemyslovna s kočkou

Obrázek 26 : Evička (7 let) a její „první žena“ Eva, jako matka Země

Obrázek 27 : Adam (6 let) a „jeho první muž“ Adam s jablkem

Obrázek 28 : Zuzanka (6 let) a její patronka svatá Zuzana římská

Obrázek 29 : Lucinka (7 let) a svatá Lucie, „která noci upije“

Obrázek 30 : Natálka (7 let) a její patronka svatá Natálie

Obrázek 31 : Karolínka (7 let) a její patronka jako princezna

Obrázek 32 : Vítek (6 let) a svatý Vít se zlatou korunou, lvem a hadem

Obrázek 33 : Šimon (6 let) a „Bůh, který jej ochraňuje“

6.2.2 VNITŘNÍ KRAJINA

Inspirační východiska: příroda, krajina, impresionismus-obrázková ukázka mistrovských děl impresionismu a krajin Petra Pastrňáka a vysvětlení, které principy a rysy těchto děl jsou inspirativní pro výtvarný úkol

Námět: Krajina našich nálad, „Vnitřní krajina“

Cílová skupina: děti ve věku 6 až 10 let

Pomůcky: temperové a akrylové barvy, bílé čtvrtky A3 a A4, molitanové houby/houbičky, kelímky, štětce

Vzdělávací cíle výtvarného úkolu:

- Žák vybírá a pojmenovává širokou škálu barev, samostatně rozlišuje barvy na primární a sekundární, a na základě připravených primárních barev je schopen namíchat škálu některých barev sekundárních
- Žák je schopen citlivě pojmenovat teplotu barev
- Žák pojmenovává nejrůznější pocity a nálady, které zná (*radost, smutek, únava, štěstí, aj.*), a na základě těchto výrazů subjektivně přiřazuje těmto pocitům jednotlivé barvy pro své vizuálně obrazné vyjádření
- Žák získává poznatky a představy o možnostech vizuálně obrazných vyjádření nálad a pocitů na základě nejzákladnějších informací o impresionismu a zároveň uplatňuje zkušenost vizuálních vjemů skladby barevných skvrn díky zprostředkovaným obrazům některých slavných děl impresionismu a obrazů zobrazujících vnitřní nálady od českého umělce Petra Pastrňáka a jeho experimentálního přístupu k médiu malby
- Žák zaznamenává své představy a fantazie o své vnitřní krajině nálad prostřednictvím své tvorby

- Žák ověřuje komunikační účinky samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích
- Žák se soustřeďuje na „technologickou“ část přípravy před samotnou kreativní činností-adekvátně upravuje povrch papíru jeho zvlhčením prostřednictvím houbičky a vody, snaží se pracovat pečlivě, aby udržel své pracovní prostředí v pořádku
- Žák pracuje při své činnosti s časem, aby zvlhčená úprava papíru měla stále potřebnou vlhkost
- Žák se snaží sžít se štětcem uvolněním ruky, aby tak dosáhl potřebného způsobu malby, experimentuje
- Žák rozvíjí fantazii při pojmenovávání vzniklých „vnitřních krajin“
- své finální dílo v rámci závěrečné prezentace představí spolužákům

Fáze výtvarného úkolu:

Přípravná fáze-příprava výtvarných pomůcek a materiálu-míchání barev, vlhčení papírů, charakteristika krajiny venku, charakteristika našich vnitřních pocitů-vzteky, únava, radost atd.

Motivace-ukázky výtvarných děl-Monet, Vincent van Gogh a cyklus krajin Petra Pastrňáka, meditativní hudba během tvorby a příslib závěrečné výstavy/vernisaže

Realizace-navlhčení čtvrtky, příprava barev do kelímků, experimentální malba-stříkání barev, rozpíjení a následné hledání a zvýrazňování charakteristických rysů v krajině, pojmenovávání, představování a reflexe se spolužáky

Hodnocení-zpětnou vazbu získaly děti v závěrečném rozhovoru nad pracemi a dokonce si i samy reflektovaly, jak jsou s výsledkem spokojeny

Reflexe-reflexivní bilance: Tento výtvarný úkol jsem na rozdíl od úkolu „Já a můj patron“, se stejnými dětmi realizovala pouze v

jedné vyučovací lekci. Jednalo se především o velmi intuitivní a hravý úkol, ve kterém se děti měly naprosto uvolnit a užít si spoustu legrace.

Na lekci jsem s sebou přinesla vytištěné ukázky krajin od známých impresionistů a také dvě ukázky z cyklu krajiny od Petra Pastrňáka. Děti byly naprosto unešené a měly tendenci se neustále znova a znova dívat na kolující obrázky. Následně jsem dětem doporučila, aby tyto reprodukce odložily někam stranou, ale že se k nim můžou opět kdykoliv vrátit a inspirovat se.

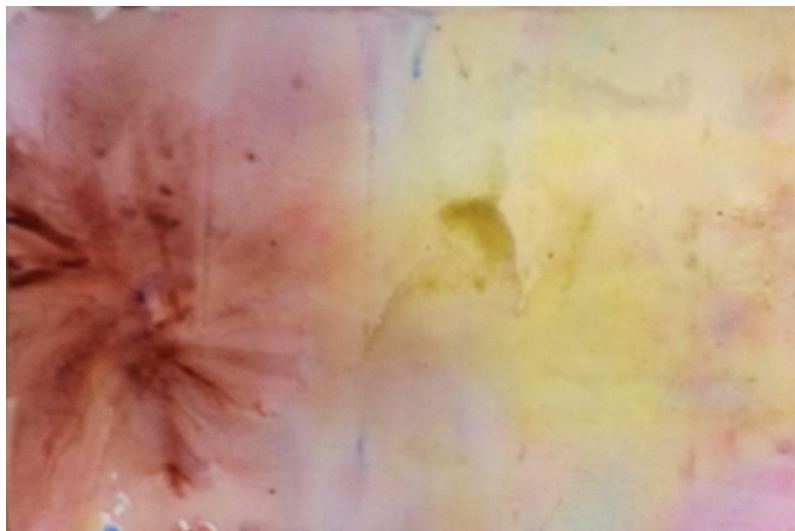
Po vysvětlení, co budeme dělat, jsem dětem předvedla postup, jak si připravit papír, na který budeme „stříkat barvami“. Vytvořila jsem svůj vzorový obraz, jak může taková vnitřní náladová krajina vypadat. Když jsem s cákáním barev skončila, demonstrativně jsem se dětí zeptala, co v mém obraze vidí. Zdali jim rozpité flíčky, které jsem promyšleně umísťovala ve formátu, něco připomínají. Děti nejčastěji reagovaly, že vidí pole a spoustu barevných květín a na nebi blížící se bouři. Díky této demonstraci, jak bychom měli pracovat, se děti bez zdráhání vrhly na papíry, houbičky a vodu. Já pustila hudbu, na které jsme se během hlasování shodli a mohli jsme začít pracovat.

Po navlhčení papírů, rozdělení štětců a barev nastala velmi zábavná hodina. Děti spolu bez problémů komunikovaly, bez hádání si podávaly a vzájemně půjčovaly pomůcky. Ve finále každý vytvořil několik svých vnitřních pocitových maleb. Podle vlastní potřeby a momentálních pocitů, pak do náhodně vzniklé krajiny, vkreslil či vmaloval ještě něco navíc.

Na závěr hodiny jsme si jako vždy naše práce vystavili a udělali si malou uměleckou vernisáž. Kdo chtěl, své práce představil a prezentoval. Vzájemně jsme si každou jednotlivou práci prošli a debatovali jsme o barevnosti, o tvarech a o tom, co „tvůrce“ v danou chvíli, když krajinu tvořil, cítil.

Musím říct, že tato hodina byla velmi uvolněná a bylo i na

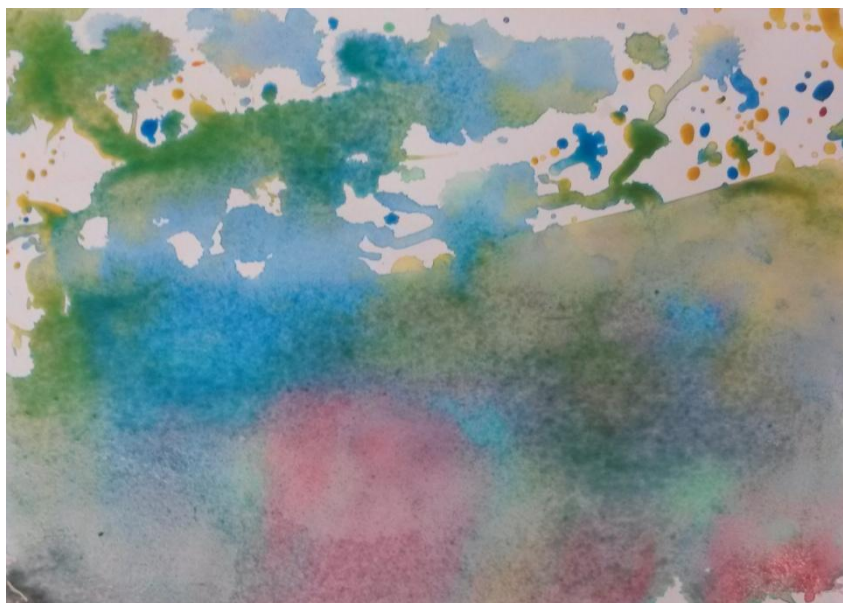
dětech znát, že takovýto druh hodiny, kdy se mohou vydovádt a vyzkoušet si něco zajímavého, je skutečně bavil. Na úplném konci hodiny jsem byla dotázána, kdy „*zase budeme něco experimentovat a cákat barvami*“.

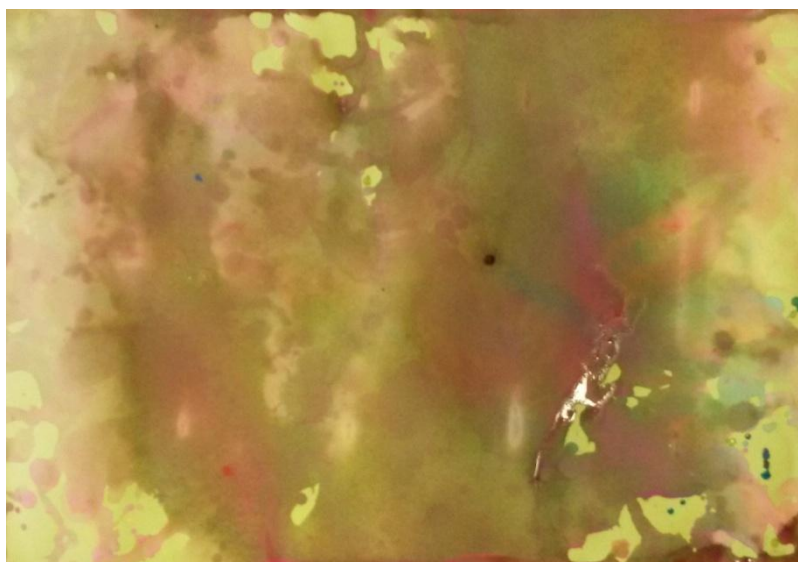
Obrázek 34: Kačka, 7 let, „Egypt, písek, zmrzlina-už se těším na léto.“

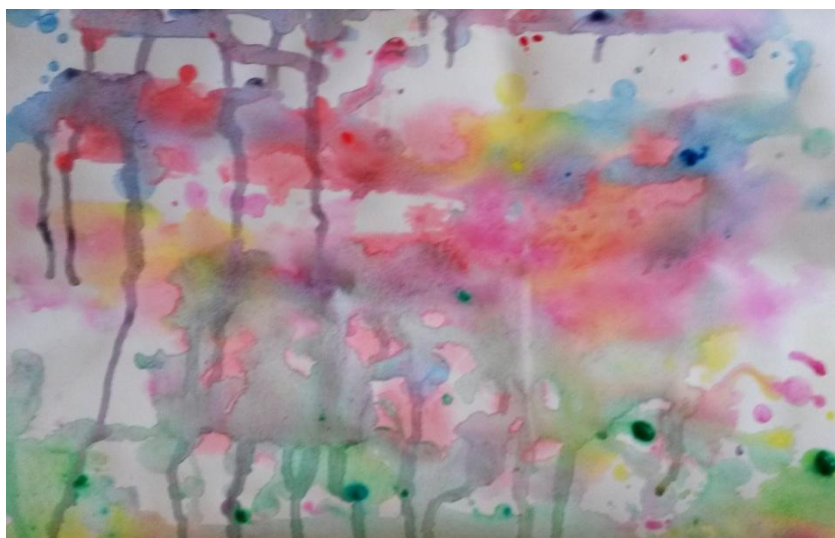
Obrázek 35 : Zuzka, 10 let, „ Nevím, asi květiny a hmyz ve vodě. A pocít? Hmmm...jsem dneska šťastná, nemám domácí úkoly!“

Obrázek 36 : Šimon (6 let), „ Někaké potvůrky lezou z bažin, ale jsou hodné! Dneska je to super, mám radost. Taky proto, že můžu cákat barvami a klidně se ušpinit, mamka to vypere a nebude se zlobit, protože ji ten obrázek dám!“

Obrázek 37 : Lucie (7 let), „ Hmmm, dneska nemám náladu...!“

Obrázek 38: Justinka (8 let), „ Je to několika patrové pole se sladkými květinami...a hlavně je tam hodně růžové!“

Obrázek 39 : Lea (7 let) „ Jo, to je srandovní, takové kopce nemůžou být, ale bylo by super, kdyby byly!“

Obrázek 40: Honzík (6 let), „To je most pro Bleska McQueena a dole pod ním může natankovat.“

Obrázek 41 : „Malá výstava pod tabulí“

7. SHRUTÍ A ZÁVĚR

Během psaní této bakalářské práce jsem se pokusila popsat obsahovost a význam světců a světic v jejich obecném teoretickém a společenském chápání. Především mne zaujala společenská úloha světců a světic, jakožto patronů v rámci lidové zbožnosti a zvyklostí. S vybranými svěťci jsem se pokusila netradičním způsobem propojit místa v krajině, ve které jsou právě oni uctívání a jsou mocnými ochránci těchto posvěcených míst. Tato specifická místa jsem vybírala ve své rodné krajině Beskyd. Krajina této oblasti a mnou vybraná posvátná místa, mne silně inspirovaly nejen v mé výtvarné realizaci, ale také v plánování pedagogických úkolů pro děti ve věkovém rozmezí 6-10 let.

Posvátná místa, mající svého patrona, ukryta i v těch nejhlubších lesích nebo označující bod, ve kterém se křižují dvě polní cesty, budou vždy důležitým prvkem pro naši společnost. Člověk věřící nebo ne, vždy bude cítit něco nepopsatelného z těchto míst. Bude si říkat, že daný patron zde drží svou ochranou ruku, nebo bude věřit v magickou sílu ukrytou v přírodě z předkřesťanských dob. Stále však tato místa v sobě ponesou příběhy a legendy svatých. A nejen ty. Skrze tato místa se budou stále vanout příběhy lidí, jako podzimní chladný vánek, který vdechuje krajině posvátnou energii. Posvátná místa, která jsou zasvěcená už komukoliv či čemukoliv, budou vždy oním *geniem loci*.

Použitá literatura

A) Tištěné monografické publikace

BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Brno: Dokořán, 2003. ISBN 80-7239-144-5

BORCHGRAVE de, Helen. Cesty křesťanského umění. Přel. Ladislav Šenkyřík. 1.vyd. Praha: Knížní klub, 2002. ISBN 80-242-0805-9

CÍLEK, Václav. Krajiny vnitřní a vnější. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-042-7

CÍLEK, Václav. Makom. *Kniha míst*. 2.vyd. Praha: Dokořán, 2007. ISBN 978-80-7363-120-8

ČIHAŘ, Martin. Naše hory. 1.vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2002. ISBN 80-7181-760-0

ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Přel. Filip Karfík. 1.vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-175-7

FURCH, Vincenc. *Sépiové malby*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2006. ISBN 80-7363-034-6

GOMBRICH, Ernst Hans. Příběh umění. Přel. Miroslava Tůmová. 1.vyd. Praha: Odeon, 1992. ISBN 80-207-0416-7

KUBÍKOVÁ, Jiřina. *Příroda v Bibli*. 1.vyd. Praha: Církev československá husitská, 2013. ISBN 978-80-7000-092-2

KVĚT, Jan. Má vlast. *Čeká krajina v díle našich malířů*. Praha : Orbis, 1959

KVĚT, Radan. *Duše krajiny*. 1.vyd. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1012-2

RATZINGER, Joseph. Duch liturgie. Přel. Petr a Markéta Kolářovi. 1.vyd. Brno: Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-032-5

RAVIK, Slavomír. O světcích a patronech. 1.vyd.Praha: Levné knihy Kma, 2006. ISBN 80-7309-343-X

RAVIK, Slavomír. Velká kniha světců. 1.vyd. Praha: Regia, 2002. ISBN 80-86367-24-X

ROESLOVÁ, Věra. Techniky ve výtvarné výchově. Praha: SARA, 1996. ISBN 80-902267-1-X

ROYT, Jan. Slovník biblické ikonografie. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0963-0

TARCALOVÁ, Ludmila. Světci v lidové tradici. vydalo Slováké muzeum v Uherském hradišti, 1995. ISBN 80-901913-3-9

WILLIAMS, David-Lewis. Mysl v jeskyni. Vědomí a původ umění. Přel. Alena Faltýsková. 1.vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1518-1

B) Internetové adresy zdrojů

Citace, Bible. Dostupné z WWW: <http://www.biblenet.cz/>

Sestry a bratři v sekularizovaném světě. Učební list 14. [online], [2015-05-10], dostupné z WWW: <http://www.sfr.cz/ccfmc/14.pdf>

Bible kralická online. Dostupné z WWW: <http://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/k/Mt1.php>

Rev. Dr. Petr Samojský. Krajina jako duchovní dědictví. [online], [2015-05-10], dostupné z WWW: http://www.unitaria.cz/praha/archiv/2010-11/2011-02-13_krajina_jako_duchovni_dedictvi.pdf

Halík, Tomáš. Náboženství a společnost. [online], [2015-05-10], dostupné z WWW: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/nabozenstvi-spolecnost/clanek/46/>

Kozák, Pavel. Posvátná místa. [online], [2015-05-10], dostupné z WWW: <http://www.archet.org/index.php/temata/posvatna-mista>

Zahner, Walter, Romano Guardini a umění.[online], [2015-05-13], dostupné z WWW: http://www.ctu-uk.cz/program/2009/u_zahner.php

Chlumský, Jan. Světci k nám hovoří...[online], [2015-05-13], dostupné z WWW: <http://catholica.cz/?a=1>

Kováč, Peter. Stavitele-katedral. Caspar David Friedrich [online], [2015-05-25], dostupné z WWW: <http://stavitele-katedral.cz/umeni-nebo-skandal-decinsky-oltar-malire-caspara-davida-friedricha/>

Historie, zajímavosti Beskyd, zdroj: obce. [online], [2015-05-25], dostupné z WWW: <http://zajimavosti.beskydy.cz/content/beskydy-historicke-zajimavosti-cirkevni-stavby-sakralni-objekty>

Pastrňák, Petr. Malíř.[online], [2015-05-15], dostupné z WWW: <http://www.petrpastrnak.cz/>

Španhel, Jakub. Malíř.[online], [2015-05-15], dostupné z WWW: <http://www.adamgallery.cz/jakub-spanhel1>,
<http://www.artlist.cz/jakub-spanhel-1174/>

Čeští svatí. [online], [2015-03-10], dostupné z WWW:<http://www.abcsvatych.com/rozdeleni/cestisvati.htm>

Katolická kultura. [online], [2015-03-15], dostupné z WWW: <http://katolicka-kultura.sweb.cz/index.html>

RVP ZV, [online],], [2015-03-09], dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-2007-07.pdf>

C) Poznámky ze semináře a sborníky

Poznámky z přednášek **židovsko-křesťanské kořeny evropské civilizace**, přednášející: doc. Petr Sláma, ThD.

Salve- Revue pro teologii a duchovní život 1/07, Teologie (a) umění, 2007. Experiment Kolumba, **rozhovor s Joachimem kardinálem Meisnerem**

Seznam obrázků

Obrázek 1: Leonardo da Vinci „Zvěstování Panně Marii“.. . . .	18
Obrázek 2: Mistr Litom. Olt. „Navštívení Panny Marie“.....	19
Obrázek 3: „Bohorodička“ (Santa Dei Genitrix).....	21
Obrázek 4: Guido Reni „Josef s Ježíškem“.....	23
Obrázek 5: Mistr Litoměřického oltáře „Narození Krista“	25
Obrázek 6:: Caspar. D.Friedrich „Kříž v horách“ 1808.....	33
Obrázek 7: Caspar. D.Friedrich „Kříž v horách“1812.....	33
Obrázek 8: Caspar. D.Friedrich „Kříž v horách“1810	34
Obrázek 9: Jan van Goyen „Bouře“	35
Obrázek 10: P.Pastrňák „Z cyklu krajiny“.....	36
Obrázek 11: P.Pastrňák „Z cyklu lesy“.....	36
Obrázek 12: P.Pastrňák „Z cyklu krajiny“.....	36
Obrázek 13: J. Špaňhel „Po mši v Předklášteří“.....	37
Obrázek 14: J. Špaňhel „Kostel“	38
Obrázek 15: J. Špaňhel „Centrální banka...“.....	38
Obrázek 16: Giotto di Bondone „Oplakávání Krista“.....	43
Obrázek 17: Matka-svěťice.....	44
Obrázek 18: Otec-světec.....	44
Obrázek 19: „Západ slunce v Beskydech“.....	45
Obrázek 20: „Beskydský triptych“.....	46
Obrázek 21: Levá část triptychu „detail“.....	47
Obrázek 22: Pravá část triptychu „detail“.....	47
Obrázek 23: Střed triptychu „detail“.....	48
Obrázek 24: Anežka.....	59
Obrázek 25: Eliška.....	59
Obrázek 26: Evička.....	59
Obrázek 27 : Adam.....	59
Obrázek 28: Zuzanka.....	60
Obrázek 29 :Lucinka.....	60
Obrázek 30: Natálka.....	60
Obrázek31 : Karolínka.....	60
Obrázek 32: Vítek.....	60

Obrázek 33: Šimon.....	61
Obrázek 34: Kačka.....	65
Obrázek 35: Zuzka.....	65
Obrázek 36: Šimon2.....	66
Obrázek 37: Lucie.....	66
Obrázek 38: Justinka.....	67
 Obrázek 39: Lea.....	 67
Obrázek 40: Honzík.....	68
Obrázek 41: Malá výstava u tabule.....	68

Zdroje obrázků

Obrázek 1 : <http://www.slavneobrazy.cz/obr/pict/1977.jpg>

Obrázek2: http://www.galerie-ltm.cz/kcms_data/obrazky/obrazek_203.jpg

Obrázek3: <http://www.rodon.cz/admin/upload/ModuleIkona/6077.jpg>

Obrázek4: <http://www.cirkev.files.wordpress.com/2012/04/svatc3bd-josef.jpg>

Obrázek5: http://www.galerie-ltm.cz/kcms_data/obrazky/obrazek_204.jpg

[narozeni](#)

Obrázek6: http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/art/resourcesd/fri_al_tar.jpg kriz oltáříkový

http://40.media.tumblr.com/tumblr_lp2pq8HyXv1qghk7bo1_1280.jpg

Obrázek7: http://aa.ecn.cz/img_upload/e6ffb6c50bc1424ab10ecf09e063cd63/friedrich_kriz_v_horach.jpg kriz s kostelem

Obrázek8: http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/art/resourcesd/fri_al_tar.jpg kriz oltáříkový

http://40.media.tumblr.com/tumblr_lp2pq8HyXv1qghk7bo1_1280.jpg

Obrázek9: http://img.topofart.com/images/artists/Jan_van_Goyen/paintings/goyen004.jpg

Obrázek 10-12 : <http://www.petrpastrnak.cz/>

Obrázek13: http://www.artalk.cz/wp-content/uploads/2012/06/8_Jakub-%C5%A0pa%C5%88hel-Po-m%C5%A1i-v-P%C5%99edkl%C3%A1%C5%A1te%C5%99%C3%AD-2003-akryl-olej-pl%C3%A1tno-220-x-160-cm-Galerie-Klatovy-Klenov%C3%A1.jpg

Obrázek14: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/236x/5c/cd/70/5ccd70332f125b7b03b149917b0c7d00.jpg>

Obrázek15: <http://www.kulturni-noviny.cz/sites/kulturni-noviny.cz/img/adaptive/550x550/CmsImage-6316.jpg>

Obrázek16: [http://www.jkgo.unas.cz/kde/images/gotika/img/Giotto%20-%20Oplak%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%20Krista%20\(1305\).jpg](http://www.jkgo.unas.cz/kde/images/gotika/img/Giotto%20-%20Oplak%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD%20Krista%20(1305).jpg)

Obrázek 17-41: Vlastní záznamy, fotografie